

Criminalisering van migratie en grensmobiliteit als een legitieme zorg voor de publieke criminologie.

*Maartje van der Woude**

samenvatting

Welke rol spelen Nederlandse criminologen in de, zeker sinds de aanvang van de zogenoemde migratie-crisis zo verhit geraakte, nationale en internationale debatten over de criminalisering van migratie en grensmobiliteit? Deze vraag staat centraal in deze bijdrage. Aan de hand van een inventarisatie van nationale en internationale wetenschappelijke publicaties geschreven door Nederlandse criminologen wordt gereflecteerd op de publieke rol die Nederlandse criminologen al dan niet vervullen. Voorts zullen de geobserveerde ‘stiltes’ in het criminologisch wetenschappelijk debat inzake voornoemde kwesties worden vertaald naar mogelijke – brede – onderzoeksrichtingen waarvoor criminologen werkzaam op het terrein van criminaliteit en migratie de komende jaren nog de nodige interessante vragen liggen.

abstract

What role do Dutch criminologists play in the – especially since the onset of the so-called migration crisis – heated national and international debates on the criminalization of migration and border mobility? This will be the central question in this publication. Based on an inventory of national and international peer reviewed publications written by Dutch criminologists, the article will reflect upon Dutch criminologists’ public role. In addition, based on the observed ‘silences’ in the scholarly debates on the criminalization of migration and border mobility, three avenues for further criminological research will be identified.

Migratie en mobiliteit als (aanhoudende) zorg voor politiek en publiek

Wat weten we nou écht over de link tussen criminaliteit, migratie en integratie? Zijn er eigenlijk wel duidelijke cijfers of gegevens op basis waarvan de stevig groeiende gevoelens van ongemak en onbehagen ten aanzien van ‘de ander’ gerechtvaardigd zijn? Of gaat het hier toch meer relatief ongefundeerde onderbuikgevoelens en maakt onbekend onbemind? In een kroniek over criminaliteit en migratie is het onmogelijk om aan deze vraag geen aandacht te besteden, echter, de vraag opwerpen betekent niet dat er een antwoord op gaat of kan komen. Het is een vraag waar verschillende mensen verschillend tegen aan zullen kijken al naar gelang hun mens- en maatschappijbeeld en verwachtingspatroon van medeburgers met een migratieachtergrond ten aanzien van medeburgers met een niet-migratieachtergrond. Voor nu, voor deze kroniek, vind ik het belangrijk om te verwijzen naar de Integratiemonitor 2018 zoals uitgegeven door het CBS in november van dat jaar, waarin duidelijk wordt aangegeven dat in lijn met de algeheel sinds 2005 dalende geregistreerde *verdachten* van misdrijven ook het aantal verdachten met een niet-westerse herkomstachtergrond consistent steeds verder is afgenomen. Bij personen uit landen die meer recentelijk toetraden tot de Europese Unie daalde dit aandeel met ongeveer een kwart. Ook onder vluchtelingengroepen is na 2005 het aandeel verdachten bijna gehalveerd (CBS 2018, p. 103 e.v.). Het eveneens veelgehoord economisch argument dat vluchtelingen een economische ‘last’ zouden zijn voor de landen waarin ze worden opgevangen werd in een recente macro-economische analyse van d’Albis, Boubtane & Coulibaly (2018) gepareerd. De studie kijkt in de periode 1985 – 2015 voor meer dan 15 Europese landen naar de impact die asielzoekers hebben gehad op de economie van die landen. De onderzoekers tonen aan dat permanente migranten – dus vluchtelingen die zich uiteindelijk permanent in een land hebben gevestigd - een netto positieve impact hebben op de economie van hun gastland doordat de toename aan belastinginkomsten die de permanente migranten uiteindelijk in het laadje brengen meer dan opwegen tegen wat ook wel ‘de

* Maartje van der Woude is hoogleraar Rechtssociologie aan het Van Vollenhoven Instituut voor Recht, Bestuur en Samenleving van de Universiteit Leiden. Deze bijdrage vormt onderdeel van de output van haar onderzoek “Getting to the Core of Crimmigration”, zoals gefinancierd door de NWO VIDI Talent Scheme (project nr: 452-16-003).

vluchtelingenlast' worden genoemd, de kosten die de overheid initieel maakt om vluchtelingen op te vangen. De onderzoekers concluderen dan ook: "Our results suggest that the alleged migrant crisis currently experienced by Europe is not likely to provoke an economic crisis but might rather be an economic opportunity. (...) We do not deny that large flows of asylum seekers into Europe pose many political challenges both within host countries and with respect to the European coordination of national policies. However, these political challenges may be more easily addressed if the cliché that international migration is associated with economic burden can be dispelled." (d'Albis, Boubtane & Coulibaly 2018: p. 7)

Zoals de onderzoekers eveneens aangeven is het beeld van dalende criminaliteitscijfers, óók onder burgers met een niet-Nederlandse achtergrond en vluchtelingen, en het niet hebben van een negatieve invloed op de economie van landen niet altijd het beeld wat uit politieke en publieke discussies naar voren komt. Evenals debatten over criminaliteit en veiligheid is ook het debat over migratie gedramatiseerd en gepolitiseerd geraakt. Dit noopt tot een reflectie op de vraag welke bijdrage er vanuit de criminologie wordt geleverd aan dit debat. In deze kroniek zal aan de hand van een analyse van criminologische wetenschappelijke artikelen die in de periode 2015 – 2019 zijn gepubliceerd worden bezien welke thema's er binnen het brede terrein van veiligheid en migratie door criminologen worden aangekaart, maar ook welke *niet*. Voorts zullen de geobserveerde 'stiltes' (Bacchi 2009) in het criminologisch wetenschappelijk debat worden vertaald naar mogelijke – brede – onderzoeksrichtingen waarvoor criminologen werkzaam op het terrein van criminaliteit en migratie de komende jaren nog de nodige interessante vragen liggen.

Migratie en mobiliteit als belangrijk thema voor de publieke wetenschap(per)

De criminalisering van migratie gaat – ook in ons land – al geruime tijd terug, maar is zonder twijfel versterkt door de recente grensmobiliteit en 'nieuwe' migratie vanuit (West) Afrika en Syrië als gevolg van de Arabische Lentes en het bewind van Assad. Deze laatste gebeurtenissen hebben in 2015 geleid tot een grote toename van vluchtelingen die vanuit deze gebieden naar het Europees vaste land probeerden te reizen, en dat anno nu ook nog steeds doen, hetgeen over de gehele linie in Europa voor grote paniek zorgde. Deze paniek zorgde niet alleen voor een verdere verharding van de politieke en publieke discussies over migratie binnen deze landen, maar ook voor het voeren van een actief anti-migratie beleid met een reeks aan daarbij behorende maatregelen waaronder het bouwen van hekken, het sluiten van intra-Schengen grenzen en het opschroeven van politie- en migratiecontroles (Van der Woude & Van Berlo 2015). In discussies over de zogenoemde vluchtelingen 'crisis' en de doorwerking daarvan op Europa en Nederland worden zonder scrupules causale verbanden gelegd tussen migranten, terrorisme, mensenhandel en georganiseerde drugscriminaliteit (zie Brouwer, Van der Woude & Van der Leun 2017 over de link die in de media tussen criminaliteit en migratie wordt gelegd). Deze verbanden zijn dikwijls niet terug te voeren op empirisch 'bewijs' en lijken daardoor met name te berusten op de ervaren maatschappelijke urgentie en publieke gevoelens van onbehagen bij het idee van mobiliteit van mensen. Waar de overheid de rechtstatelijke verantwoordelijkheid heeft om naar deze gevoelens te luisteren, heeft het eveneens de verantwoordelijkheid om in roerige tijden het hoofd koel te houden en beleid in het leven te roepen dat daadwerkelijk bijdraagt aan het aanpakken van een maatschappelijk probleem. Op dit punt zou de (criminologische) wetenschap een belangrijke rol *kunnen* spelen. Ik roep op dit punt dan ook graag de reeds eerder aangezwengelde (inter)nationale discussie(s) rondom de meer publieke wetenschapper in herinnering (zie onder meer Engbersen 2008; van Swaaningen 2009; Loader & Sparks 2010; Van der Woude 2012) en stel me, aansluitend bij de door van Swaaningen gehanteerde beschrijving van 'de' publieke criminoloog, op het standpunt dat dit een criminoloog is die op basis van empirische en normatieve argumenten, met een autonoom geluid – dat wil zeggen niet op grond van door beleidsmakers aangegeven thema's, politieke partijlijnen of door opdrachtgevers voorgegeven vraagstellingen – het publieke debat wil voeden. Gezien het hiervoor beschreven gegeven dat criminaliteit, onveiligheid en migratie tegenwoordig als nauw met elkaar

verbonden worden gezien, strekt deze publieke taak voor criminologen zich ook uit naar het domein van vraagstukken op dit laatste terrein.

In voornoemde (inter)nationale literatuur over het versterken van een meer publiek geluid van de wetenschap is uitvoerig gereflecteerd op de verschillende wijzen waarop dit bewerkstelligd zou kunnen worden. Naast het aanboren van andere kanalen voor het presenteren van onderzoeksresultaten, blijven natuurlijk ook de inhoudelijke publicaties in de vaktijdschriften een belangrijk middel van communicatie, of in ieder geval een belangrijke indicator van wat belangrijk en interessant wordt bevonden binnen de discipline. Een kijkje in de wijze waarop er in deze tijdschriften wordt gepubliceerd over het thema migratie en criminaliteit biedt dan ook een waardevol inzicht in de vragen die door criminologen gesteld worden en dus ook in de ‘stiltes’ in het Nederlands criminologisch debat. Deze ‘stiltes’ zijn immers een belangrijke indicatie voor vragen die niet gesteld worden, of zaken die niet geproblematiseerd worden, waar dit wellicht wel terecht zou zijn (zie over het belang van het actief inzichtelijk maken van ‘stiltes’ Bacchi 2009).

Migratie en criminaliteit in de Nederlandse vakbladen

Of we het nou willen of niet, als wetenschappers hebben we een rol in het publieke en politieke debat over migratie en criminaliteit en is het belangrijk dat we ons bewust van de verschillende wijzen waarop deze rol, bewust dan wel onbewust, kan doorwerken op dit debat: Enerzijds kunnen wetenschappers bewust en actief een nuancerend (tegen)geluid bieden tegen de opzweepende en onrust zaaiende retoriek, anderzijds kan wetenschappelijk onderzoek dergelijke retoriek verder aanzwengelen. Dit laatste zal doorgaans niet bewust gebeuren maar *kan* het gevolg zijn van de keuze in bepaalde thema’s die wel of juist niet worden onderzocht en waarover dus wel of niet wordt gepubliceerd. Als vertrekpunt van deze kroniek is dan ook gekeken wat er de afgelopen 5 jaar – sinds de start van de zogenoemde migratie “crisis” – is gepubliceerd over migratie en criminaliteit in een viertal breed gelezen (deels) criminologische tijdschriften: Tijdschrift voor Criminologie, Tijdschrift voor Cultuur & Criminaliteit, Tijdschrift voor Veiligheid, PROCES en Justitiële Verkenningen.¹ Het gaat hier om *Nederlandse* tijdschriften en stukken die in het Nederlands zijn gepubliceerd omdat juist Nederlandstalige stukken eerder door een breder niet-wetenschappelijk publiek in Nederland – dus politici, praktijkmensen en het breder publiek – zullen worden opgemerkt en gelezen en daarmee dus in theorie enige invloed zouden kunnen hebben op het denken en praten over criminaliteit en migratie. Gezien de druk die er, zeker waar het politiek gevoelige thema’s betreft, reeds ligt op het wetgevings- en beleidsproces hebben wetgevingsjuristen en beleidsmakers weinig of geen tijd om uitgebreide wetenschappelijke uiteenzettingen te lezen. Dit geldt reeds voor Nederlandse wetenschappelijke stukken, maar in het bijzonder voor niet altijd gemakkelijk toegankelijke Engelstalige stukken (zie over de spanning tussen wetenschap en wetgeving uitgebreid de Preadviezen voor de Vereniging voor Wetgeving & Wetgevingsbeleid 2012). De dominantie van de politieke rationaliteit binnen het complexe proces van totstandkoming van beleid en wetgeving maakt dat, wil de wetenschappelijke rationaliteit binnen dit proces ook een zinvolle rol kunnen spelen, de inhoudelijke boodschap duidelijk en op toegankelijke wijze wordt geformuleerd en gepresenteerd (Snellen 1987; Veerman 2004; Hupe 2007).

Opgemerkt zij overigens ook, dat de voor deze kroniek uitgevoerde analyse geenszins dekkend is voor de wijze waarop Nederlandse criminologen zich in het publieke en politieke debat hebben gemengd: Omdat wetenschappelijke *peer reviewed* publicaties om voornoemde redenen überhaupt niet het meest geëigende middel zijn om door te dringen tot het publieke en politieke debat kan het natuurlijk heel goed zo zijn dat wanneer er breder wordt gekeken naar andersoortige verschenen publicaties – (beleids)rapportages, blogs, bijdragen in kranten en populaire tijdschriften – maar ook naar de deelname van criminologen aan advies- en begeleidingscommissies en naar het verschijnen van criminologen in

¹ Deze tijdschriften zijn geraadpleegd via het tijdschriftenportal www.bjutijdschriften.nl en zijn aldaar gegroepeerd onder de noemer Criminologie & Veiligheid.

(populaire) praatprogramma's en het journaal. Desalniettemin is de voor deze kroniek uitgevoerde exercitie wel degelijk nuttig: Het zou immers in de lijn der verwachting en logica liggen dat, indien er inderdaad op andersoortige wijze aan het publieke en politieke debat over criminaliteit en migratie wordt deelgenomen, dit *ook* zijn reflectie vindt in de thema's en vragen die aan de orde komen in de disciplinaire vakbladen.

Onderstaande tabel geeft het aantal (wetenschappelijke) artikelen weer dat per tijdschrift werd gevonden middels het zoeken naar de begrippen migrant, migratie of asiel als begrippen die ergens in de tekst voorkwamen. Voorts is gekeken in hoeverre de artikelen daadwerkelijk inhoudelijk in de kern over migratie, migranten of asielvraagstukken gingen.

Tabel 1: Artikelen gevonden op de zoektermen migrant, migratie of asiel.

	ToCC	TvC	TvV	Proces	JV
2019	-	1	-	2	-
2018	2	3	-	1	3
2017	6	-	6	1	2
2016	1	1	-	-	-
2015	-	2	1	1	11

Bron: www.bjutijdschriften.nl

Zo op het eerste gezicht houdt het aantal bijdragen over deze thematiek dat in het Nederlands wordt geschreven en gepubliceerd in de wetenschappelijke vakbladen niet over. De uitschieters in de tabel – 6 bijdragen in ToCC in 2017, 6 bijdragen in TvV in 2017 en 11 bijdragen in JV in 2015 – zijn alle drie te wijten aan themanummers over Superdiversiteit (ToCC, 2017 nummer 1), Migratie, Vluchtelingen & Veiligheid (TvV, 2017 nummer 2-3) en Asielmigratie naar Europa (JV).

Afgezien van deze bijdragen is het aantal artikelen over migratie, asiel en migranten schaars te noemen. Een tweetal artikelen, beide van de hand van Althoff, staat expliciet stil bij de securitisering van migratie in de periode na 2015 en wijst hierbij onder meer op de rol van framing door media en politiek (Althoff 2017 en 2018). Een eveneens kritische bijdrage over de culturalisering van de praktijk van de jeugdbescherming in België, waarbij “cultuur” als een proxy voor ras en etniciteit lijkt te fungeren (Petintseva 2017) verschijnt in hetzelfde nummer van ToCC als waarin eveneens aandacht werd besteed aan de securitisering van migratie in Nederland. In lijn met de zorgen die door de redacteurs van het themanummer van TvV (Janssen, Van der Leun & van Hemert, 2017) worden geuit inzake de toenemende securitisering van migratie en de vervlechting van migratie en veiligheidsbeleid, besteden Eysink Smeets & Boot (2017) in datzelfde nummer aandacht aan de publieke zorgen rond de instroom van vluchtelingen en wijzen op de discrepantie die er lijkt te bestaan tussen feit en fictie waar het de angst rondom vluchtelingen betreft. Zo schrijven de auteurs: “De onrust over de instroom van migranten belandde in de samenleving op een omvangrijk ‘bedje’ van al bestaande zorgen of ongenoegens rond eerdere ontwikkelingen in de samenleving, die op enigerlei wijze ook verbonden konden worden met de instroom van vluchtelingen. Zoals die rond integratie en criminaliteit van minderheden, de financiële crisis, terugtrekkende overheid, bezuinigingen en afbraak van de verzorgingsstaat, groeiende tweedelingen, jihadisme en terrorisme.”

Het ‘bedje’ waar Eysink Smeets & Boot over spreken en voor waarschuwen wordt gevormd door het op een hoop gooien van criminaliteit van minderheden en jihadisme en terrorisme. Het is voorts interessant om waar te nemen dat het gros van de artikelen die buiten de themanummers om wordt gepubliceerd juist over deze twee thema's gaat. Zo kijkt Soudijn in TvC naar de financiële zelfredzaamheid van uitreizigers (2019) en bestudeert Van San (2018), eveneens in TvC, vrouwelijke

“dochters van Jihad” die uitreizen naar IS strijdgebied. In TvV staat de mogelijke link tussen jihadisme en asiel centraal in een bijdrage van Van Wijk en Bolhuis (2017). Het artikel gaat echter niet écht in op de vermeende link, of althans op de concrete zorgen die daar over bestaan, maar kijkt in het bijzonder naar de juridische kaders van de asielprocedure en de mate waarin deze kaders en het gebruik van risico indicatoren afdoende bescherming bieden tegen het “door de mazen van de wet” glippen van potentiële terroristen. Een viertal artikelen gaat in op de relatie tussen migratieachtergrond en/of etniciteit en criminaliteit. Een drietal van deze bijdragen (Boon, van Dorp en De Boer 2018; Bovenkerk & Fokkema 2015; Jennissen 2017) gaat in op de oververtegenwoordiging van jongeren met een migratieachtergrond in de strafrechtssketen en criminaliteitscijfers, waarvan twee bijdrage (Bovenkerk & Fokkema 2015; Jennissen 2017) expliciet aandacht besteden aan Marokkaanse jongens en jongemannen. Glas en Jennissen (2018) besteden voorts aandacht aan het verband tussen etnische diversiteit en onveiligheidsgevoelens in de buurt, een thema dat ook in het eerder genoemde themanummer van ToCC over Superdiversiteit aan de orde komt. Boon, van Dorp en De Boer (2018) wijzen op het belang van het registreren van etniciteit tijdens de verschillende interacties in de strafrechtssketen om daadwerkelijk te kunnen constateren dat jongeren met een migratieachtergrond disproportioneel hard worden aangepakt. Nu deze gegevens ontbreken is de oververtegenwoordiging van deze jongeren in de strafrechtssketen niet eenduidig te verklaren. De oververtegenwoordiging van Marokkaanse jongeren en jongemannen daarentegen lijkt op basis van onderzoek wel degelijk niet alleen een structurele trend, maar ook te wijten aan cultureel specifieke elementen die zouden bijdragen tot wat Jennissen (2017) aanduidt als culturele dissonantie (zie ook: Bovenkerk & Fokkema 2015).

Andere thema's die ook aan de orde komen zijn arbeidsuitbuiting (Tielbaard, van Meeteren en Commandeur 2016), mensensmokkel (van der Velden 2017), eer gerelateerd geweld in asielzoekerscentra (Janssen & Sanberg, 2017) en het thema crimmigratie – de vervlechting van migratiebeleid en criminaliteitsbeleid (Brouwer, van der Woude & Van der Leun 2017; Brouwer 2018). De aandacht voor mensenhandel/mensensmokkel en crimmigratie is groter dan de aantallen artikelen in criminologische tijdschriften doet vermoeden. Ook binnen het juridisch domein is er veel interesse in deze onderwerpen en wordt er ook in meer juridische tijdschriften regelmatig over deze thema's gepubliceerd. De populariteit van het thema crimmigratie heeft zelfs geleid tot de oprichting van het nieuwe tijdschrift *Crimmigratie & Recht* (Boom Juridische Uitgevers) in 2017. Het tijdschrift biedt zowel ruimte aan juridische als aan sociaalwetenschappelijke bijdragen.

Nederlandse criminologen in de Engelstalige vakbladen

Ondanks het feit dat, bezien vanuit het uitgangspunt van een publieke criminologie en gegeven de heftigheid van het beleids- en wetgevingsproces, het minder aannemelijk is dat internationale peer reviewed artikelen een grote invloed zullen hebben (gehad) op het Nederlandse debat en beleid op het terrein van migratie, is voor de volledigheid eveneens gekeken naar de publicaties op het brede terrein van criminaliteit en migratie die in Web of Science staan geregistreerd. Hierbij is dezelfde tijdsperiode gehanteerd als voor de Nederlandse publicaties en is gekeken naar de publicaties die in Web of Science zijn gecategoriseerd onder “criminology/penology”. Een laatste beperking betrof de focus op Nederlandse, of in Nederland werkzame, criminologen. Dit laatste aangezien het doel van deze kroniek immers is om de actuele stand van zaken binnen het Nederlandse criminologisch onderzoek naar criminaliteit en migratie, in kaart te brengen.

Op de zoektermen migration, migrant, asylum en refugee kwamen, met in acht name van voornoemde inperkingen qua reikwijdte van de zoektocht voor de periode 2015 – 2019 dertien (13) unieke bijdragen naar voren. Dit is bijna gelijk aan het aantal bijdragen dat in de Nederlandse tijdschriften is verschenen. Binnen deze bijdragen kunnen twee duidelijke clusters worden onderscheiden: een cluster bijdragen dat kijkt naar beslissingen van uitvoeringsambtenaren, *street level bureaucrats*, werkzaam in migratie en/of grenstoezicht (Dekkers, Van der Woude & Koulisch 2019; Brouwer, Van der Woude & Van der Leun 2018; Van der Woude & Van der Leun 2017), een tweede cluster dat kijkt naar mensenhandel/

mensensmokkel (Van Meeteren & Wiering 2019; Van der Leun & Van Schijndel 2016; Hiah & Staring 2016). De bijdragen in beide clusters sluiten aan bij actuele debatten in Europa over de uitdagingen van globalisering en ‘open’ grenzen en bespreken problemen waar men in de Nederlandse opsporings-handhavingspraktijk tegen aan loopt. De overige bijdragen zijn meer divers: Zo wordt er gekeken naar de link tussen asielstatus en criminaliteit (Leerkes, Engbersen, Snel & De Boom 2018; Reijven & Van Wijk 2015) alsook naar de link tussen zelfrapportage en etniciteit (Leerkes, Martinez & Groeneveld 2019). Een bijdrage vraagt expliciet aandacht voor een thema wat in de media regelmatig aan de orde is gekomen: de positie en bejegening van LGBTQ asielzoekers (van der Pijl, Breuil, Swetzer, Drymioti, Goderie, 2018). In deze bijdrage bekijken de auteurs tegen welke uitdagingen deze extra kwetsbare groep asielzoekers in Nederland aanloopt. Over de rol van de Nederlandse media in het beschrijven en duiden van de relatie tussen criminaliteit en migratie schrijven Brouwer, Van der Woude & Van der Leun (2017) in een special issue van de *European Journal of Criminology* over “Crimmigration in Europe”.

‘Silences’ in het Nederlands criminologisch debat

Uit bovenstaande bescheiden analyse komt het beeld naar voren van een eveneens bescheiden criminologisch debat over migratie en criminaliteit zoals gevoerd in de (inter)nationale vakbladen. Hoewel Janssen, Van der Leun en van Hemert (2017) in hun Redactioneel van het themanummer van TvV indertijd wezen op de aanzienlijke aandacht die er in de jaren voorafgaand aan het themanummer was voor kwesties als etnisch profileren, maar ook voor andere thema’s op het snijvlak van migratie, vreemdelingen en veiligheid lijkt die aandacht in de jaren die juist worden gekenmerkt door een steeds meer verhit rakend politiek en publiek debat over deze thema’s, af te zijn genomen. Wat ook opvalt, zeker als het Nederlandse criminologisch “debat” wordt vergeleken met discussies over deze thema’s in andere landen is het beperkt kritisch karakter van het debat. Aan vraagstukken over criminalisering, uitsluiting en stigmatisering lijkt minder dan in eerdere jaren aandacht te worden besteed. Ook dit oogt vreemd in tijden van opblazend nationalisme en haat tegen vreemdelingen.

In het vervolg van deze bijdrage zal ik, mede aan de hand van het onderscheid wat Weber en McCulloch aanbrengen in hun recente publicatie in *Punishment & Society* - “Penal power and border control: Which thesis? Sovereignty, governmentality, or the pre-emptive state?” (Weber & McCulloch 2019), een drietal vragen onderscheiden waar de publiek geëngageerde criminoloog zich nader over zouden kunnen buigen. Kortgezegd komen deze vragen neer op het nader kijken naar het *hoe*, *waarom* en het *wanneer* van immigratie- en grenstoezicht. Bij het vinden van een antwoord op deze vragen is het volgens Weber & McCulloch van belang dat criminologen de handen ineen slaan met onderzoekers uit andere disciplines: “(...)expressions of state penal power in the field of migration and border control [are, MW] a legitimate concern for criminology and *cognate disciplines* [eigen cursivering]” (p.2). Dit impliceert het doorbreken van disciplinaire schotten tussen, onder meer, migratiestudies, (migratie)recht, (Europees)recht, criminologie, antropologie en sociologie. Waar er tussen een aantal van deze disciplines rondom het thema migratie en grenstoezicht wel een natuurlijke uitwisseling lijkt te zijn, is dit niet over de gehele linie het geval waardoor kruisbestuiving uitblijft. Slechts middels deze kruisbestuiving en de theoretische integratie (zie over theoretische vernieuwing binnen de criminologie ook: Van Swaeningen en Schuilenburg 2018) die daar uit voort zou kunnen vloeien kan worden gekomen tot een beter begrip en een betere duiding van de complexiteit van de migratie en grenstoezicht.

Vraag 1: Hoe wordt migratiebeleid vormgegeven – processen van en keuzen binnen criminalisering

De eerste vraag waar criminologen zich (meer) over zouden kunnen buigen is de vraag naar de wijze waarop migratiebeleid wordt vormgegeven, of met andere woorden hoe migratie, maar ook mobiliteit, wordt gecontroleerd. Dit is een gecombineerd juridisch en empirische vraag, waarbij inzichten uit het strafrecht, migratierecht en het Europees en internationaal recht onontbeerlijk zijn. Specifiek met het oog op het verklaren van het steeds omvangrijker en ingrijpender worden van het instrumentarium om

migratie en mobiliteit te managen en te controleren is er de afgelopen decennia door een immer groeiend aantal academici onderzoek gedaan naar het reeds in de voorgaande paragraaf geïntroduceerde begrip *crimmigratie*: de toenemende verwevenheid van het strafrecht en het immigratierecht (Stumpf 2006; Van der Leun 2010; Van der Woude, Van der Leun & Nijland 2013; Aas 2011). Deze van oudsher gescheiden rechtsgebieden zijn in toenemende mate conceptueel vervlochten geraakt door de onderliggende gedeelde ratio van selectieve uitsluiting en de expressieve functie die beide rechtsgebieden (kunnen) hebben ter bevestiging van de soevereiniteit van de staat. Deze vervlechting – en uitsluiting als gevolg daarvan – krijgt in de praktijk op drie manieren vorm: In de eerste plaats middels een toename in het aantal strafbare feiten dat kan leiden tot immigratierechtelijke consequenties, in het bijzonder verwijdering. In de tweede plaats middels de criminalisering van immigratierechtelijke omstandigheden. Hierbij kan gedacht worden aan – terugkerende – discussies over de strafbaarstelling van illegaal verblijf. Het strafrecht is op deze manier een middel om irregulier verblijf af te straffen en, middels afschrikking, te voorkomen. Tot slot middels zichtbare parallellen in de uitvoeringspraktijk waarbij er voor wat betreft het vinden van manieren en strategieën om migratie te beheersen in toenemende mate inspiratie lijkt te worden geput uit strategieën en praktijken zoals gebruikt binnen de context van strafrechtelijke handhaving en detentie. Bij deze laatste uiting van “*crimmigratie*” mag ook de rol van het inzetten van technologie niet onbenoemd en onbestudeerd blijven (Dekkers, 2019). De *crimmigratielens* biedt een krachtig en systematisch raamwerk voor het onderzoeken van punitieve praktijken zoals deportatie, vreemdelingenbewaring en migratietoezicht, en is bijzonder nuttig bij het in kaart brengen en analyseren van de wijze waarop immigratiecontroles worden uitgevoerd en hoe hierdoor een alsmaar toenemende populatie buitenstaanders wordt gecreëerd die niet dezelfde mate van rechtsbescherming genieten als de rest. Deze drang tot uitsluiting sluit aan bij de reeds door vele auteurs geobserveerde shift naar een veiligheidscultuur waarin rehabilitatie – en het belang van het rechtssubject – het lang en breed heeft moeten afleggen tegen een immer verhardend veiligheidsdiscours waarbij de overheid alles op alles zet om een expressieve vuist te maken naar alles wat en iedereen wie een risico zouden kunnen vormen voor de samenleving. De door het recht gecreëerde buitenstaanders worden volgens de in de *crimmigratieliteratuur* gehanteerde *lidmaatschapstheorie* niet als volwaardige leden van de samenleving aangemerkt en vallen dus niet onder het sociaal contract tussen overheid en samenleving. Om die reden kunnen ze ook geen aanspraak maken op individuele rechten en privileges. De overheid kan individuen middels zowel het strafrecht als het migratierecht tijdelijk of permanent dit lidmaatschap van de gemeenschap, van de samenleving, ontfangen en hen buitensluiten. Het *crimmigratieperspectief* en de *lidmaatschapstheorie* nodigen onmiskenbaar uit tot reflecties vanuit het machtskritisch criminologisch perspectief op de verhouding tussen burger en overheid maar ook, en daarover later meer, tot het stellen van ongemakkelijke vragen over de basis waarop beslissingen over in- en uitsluiting worden genomen. Bij dit machtskritisch perspectief is het – zoals standaard was binnen bijvoorbeeld de Utrechtse School - op elkaar betrekken van juridisch-institutionele, juridisch-technische en sociaalwetenschappelijke inzichten van wezenlijk belang.

Vraag 2: De ratio achter de aanpak van migratie en mobiliteit

Waarom bestaat de sterke behoefte om migratie en mobiliteit aan te pakken en te controleren? Bosworth en Guild stellen in 2008 met hun ‘*governing through migration*’ these juist deze vraag centraal. Aan de hand van een gevalstudie van het Verenigd Koninkrijk laten de auteurs zien hoe politici allerlei maatschappelijke problemen door de lens van migratie en mobiliteit proberen te duiden en te problematiseren. Hiermee sluiten ze aan bij de in 2007 door Jonathan Simon geïntroduceerde term ‘*governing through crime*’ en de door Garland gebruikte notie van het ontstaan van een ‘*criminology of the other*’ (1996, 2001). Door deze bekende criminologische en penologische inzichten te combineren met inzichten vanuit de *citizenship studies* laten Bosworth en Guild niet alleen zien hoe migratie, naast criminaliteit, hét dominante politieke en publieke frame is geworden aan de hand welke allerlei maatschappelijke problemen worden geduid, maar ook hoe het hebben van volwaardig – juridisch – burgerschap als migrant niet afdoet aan het constant gezien worden als ‘de ander’ (2008, p. 710).

Verklaringen voor deze extreme en ook hardnekkige vorm van uitsluiting kunnen, zoals Bosworth en Guild ook concluderen, gevonden worden in de gevoelde noodzaak door 'de' staat om in tijden van globalisering en de als gevolg daarvan toegenomen mobiliteit van goederen, diensten en mensen de eigen soevereiniteit te benadrukken. Het belang van het behoud van de eigen identiteit wordt hierbij benadrukt en nationalistische sentimenten worden gebruikt om afstand te houden van 'anderen'. Te grote culturele verschillen in een samenleving worden gezien als een bedreiging voor de bestaande manier van leven en het wordt daarom als rationeel beschouwd om de eigen cultuur te behouden door uitsluiting van andere culturele groepen. Het recent in werking getreden boerka verbod in Nederland zou door deze lens kunnen worden gezien. Volgens Ibrahim (2005) is het als gevolg van deze obsessie met culturele homogeniteit dat immigranten geassocieerd worden met "de ondergang van de natie", een houding die niet anders kan worden begrepen als racisme. Terwijl in veel Europese landen - als gevolg van de gruweldaden van de Tweede Wereldoorlog - de term 'ras' niet openlijk wordt gebruikt, is het belangrijk om te zien en te erkennen dat deze term gewoonweg is vervangen door de term 'cultuur' en de angst voor culturele heterogeniteit en de wens om culturele homogeniteit te behouden. Binnen dit discours worden vluchtelingen en andere migranten wisselend als slachtoffers en gevaarlijke indringers afgeschilderd - een bedreiging voor 'onze' veiligheid, 'ons' economisch welzijn, 'onze' culturele identiteit, taal en waarden. De natie kan dus niet anders dan zich tegen deze indringers wapenen door controle te krijgen over de grenzen en grensmobiliteit om op die manier veilig, welvarend en puur te blijven.

In het nader bezien van de invloed van globalisering en de onzekerheden en uitdagingen die dit proces met zich meebrengt voor staten evenals in het reflecteren op de vraag waarom er de afgelopen jaren steeds steviger lijkt te worden ingezet op de controle en de management van migratie en mobiliteit ligt een schone taak voor de criminologie. Hierbij is het wel noodzakelijk dat men zich durft te mengen in dikwijls als beladen ervaren en doorgaans door Angelsaksische scholars aangevoerde discussies over discriminatie en racisme. Wanneer we namelijk kijken naar de wijze waarop er in reactie op de toegenomen mobiliteit en de veiligheidsrisico's die daar mee worden geassocieerd met grote regelmaat door politici in binnen- en buitenland wordt verwezen naar de noodzaak om niet alleen de nationale veiligheid, maar ook de eigen nationale identiteit, te bewaken, wordt al snel duidelijk dat deze verwijzingen naar nationale identiteit niet anders dan een proxy zijn voor onderscheid op basis van - in het bijzonder - ras en religie. Om tegemoet te komen aan de beperkte aandacht die er in het Europees (criminologisch) onderzoek naar migratie - en grenstoezicht wordt besteed aan de notie ras, hebben Bosworth, Parmar & Vasquez in 2018 een verzamelbundel uitgebracht om deze lacune in de literatuur expliciet onder de aandacht te brengen. Zo schrijven de auteurs in hun introductie bij de indrukwekkende bundel: "Given the enduring racialized disproportionality within the immigration and criminal justice systems, it seems inevitable that such matters would become further entrenched in the growing use of the criminal justice system in migration control. Yet, so far (border) criminologists and crimmigration law scholars have rarely placed such matters at the centre of their analysis." (Bosworth, Parmar & Vasquez 2018: 2) Graag wil ik hun oproep om meer expliciet aandacht te besteden aan de rol van ras in het begrijpen van de drijfveren van grens- en migratiecontrole - naast begrippen als nationaliteit en etniciteit - door uitdrukkelijker te putten uit inzichten uit de *critical race studies*, onderstrepen.

Vraag 3: Wanneer wordt immigratie,- en grenstoezicht uitgevoerd?

In het verklaren van het 'hoe' en 'waarom' van migratiecontrole is waargenomen dat een belangrijke rechtvaardiging voor het ontstaan van een hybride complex aan maatregelen gericht op sociale controle en uitsluiting van 'anderen' zonder dat deze 'anderen' daarbij afdoende rechtsbescherming genieten wordt gevonden in het benadrukken van het risico dat die 'anderen' zouden vormen. Het gaat daarbij niet alleen om een risico voor individuele burgers die zomaar slachtoffer zouden kunnen worden van de veelheid aan gewelddadigheden die deze 'anderen' worden geacht te plegen, maar ook - en bovenal - om het risico dat deze 'anderen' zouden vormen voor de nationale veiligheid. Zoals hiervoor besproken past het spreken over migranten als gevaarlijke indringers en vijanden voor de veiligheid van de staat

binnen deze tendens. Socioloog Krassman bespreekt in haar werk rondom het ontstaan van een ‘enemy penology’ het gevaar van het framen van migratievraagstukken in termen van oorlog en nationale veiligheid. Zo is deze ‘oorlogstaal’ niet alleen verwerpelijk vanwege de stigmatiserende effecten die hier van uitgaan, maar ook omdat het een steeds verdere ‘vlucht naar voren’ legitimeert. “The enemy is the vector for the anticipatory rationale of security, as ‘a menace he is always there’, justifying coercive action ahead of any ‘prospective attacks’” (Krassmann, 2007, p. 308). Deze ontwikkeling ziet op een steeds eerdere inzet van allerlei juridische dwangmaatregelen, voordat er daadwerkelijk wat is gebeurd, voordat er daadwerkelijk een strafbaar feit is gepleegd. Door het beeld te schetsen van de soevereine staat die wordt belaagd door een externe indringer, lijkt het adagium ‘*all is fair in love and war*’ te worden getriggert. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid voor de staat om buitengewone maatregelen te treffen aangezien de situatie waartegen de maatregelen genomen moeten worden zélf als uitzonderlijk wordt bestempeld met als risico dat de uitzondering uiteindelijk de norm gaat worden. In een dergelijke ‘preventieve staat’ worden individuen gestraft voor wie ze zijn, niet voor wat ze hebben gedaan, en worden slechts bepaalde groepen het doelwit van deze speciale wetten en handhavingspraktijken, aldus Krassmann. Zoals onder vraag twee besproken, is het voor wat betreft de duiding van wie deze bepaalde groepen zijn van belang om uitdrukkelijk aandacht te besteden aan de rol van onderscheid op basis van etniciteit, nationaliteit maar ook religie en ras. Interessant aan Krassmann’s these is het feit dat ze, onder meer puttend uit inzichten vanuit de internationale relaties en veiligheidsstudies, wijst op het gevaar van de juridische en praktische vervlechting van militaire preventie strategieën en ‘gewone’ criminaliteitspreventie. Als gevolg van deze vervlechting ontstaat er volgens Krassmann een ‘derde ruimte’ die niet of nauwelijks voldoet aan de principes en beginselen van het nationale (straf)recht: “If military strategies, traditionally, seek to exclude the enemy at the border, risk-based criminologies tend to exclude the enemy from within. Enemy penology, in contrast, opens up another space aiming at externalizing the identified problem through the invention of an additional, quasi-legal system” (2007, p. 309).

Vanuit de criminologie, maar ook vanuit de strafrechtswetenschap is er de afgelopen decennia een aanzienlijke hoeveelheid literatuur verschenen waarin de eerder genoemde ‘vlucht naar voren’ wordt beschreven en geproblematiseerd (Borgers 2007, Van der Woude 2010). Het reflecteren op het gebruik van risico-analyses en het inzetten van allerlei preventieve maatregelen en de wijze waarop zich dat verhoudt tot de onwenselijke situatie van het creëren van een intentiestrafrecht zijn daarbij centrale elementen en sluiten daarmee aan op internationale discussies over actuarial justice (Feeley & Simon 1994), pre-crime en preventive justice (Zedner 2007; Ashworth & Zedner 2015) en het ontstaan van ‘just in time justice’ (Wonders 2016). Echter, binnen de criminologische literatuur over migratie- en grenstoezicht wordt er nog weinig aandacht besteed aan deze notie van ‘pre’-immigratietoezicht, terwijl allerlei maatregelen gericht op het managen en controleren van migratie en mobiliteit wel degelijk gekenmerkt lijken te worden door een preventieve en proactieve inslag: het externaliseren van migratie controle door het tegenhouden van migranten in derde landen vormt immers de kern van het huidige EU beleid, met alle humanitaire gevolgen van dien (Rijken 2016).

Tot slot: Kijken naar grenzen door te kijken over grenzen

De link die in het publiek en politiek debat, terecht of onterecht maar in ieder geval te pas en te onpas, wordt gelegd tussen criminaliteit en migratie maakt dat migratie een belangrijk thema is voor criminologen. Zeker voor criminologen die publiek geëngageerd willen zijn. In deze bijdrage heb ik mede aan de hand van een bescheiden analyse van het Nederlandstalige criminologische output op het (gecombineerde) thema migratie, vreemdelingen en veiligheid alsook aan de hand van de drie door Weber en McCulloch geformuleerde vragen willen benadrukken dat deze thematiek vandaag de dag wellicht (nog) meer aandacht verdient van criminologen en dat er nog een aantal ‘stiltes’ in het debat zijn die om nader onderzoek vragen. Migratie en grensmobiliteit als object van studie voor de criminologie raakt aan allerlei brede discussies over preventie, penologie, strafbaarstelling, stigmatisering en uitsluiting, en vele andere. Het is van belang dat de criminologie hierbij samenwerkt

met, of aansluiting zoekt bij, discussies over deze thematiek zoals die worden gevoerd binnen andere disciplines.

Migratie en mobiliteit zijn van alle tijden. Echter, de mate waarin en de wijze waarop migratie en mobiliteit worden geproblematiseerd en gecriminaliseerd lijkt in deze huidige tijd grimmiger dan ooit. Dat geldt niet alleen in Nederland, maar ook in de ons omringende landen in en buiten Europa. Ook in landen die, net als Nederland, bekend staan als tolerant, mild of ‘exceptioneel’ voor wat betreft de algehele houding naar criminaliteit - denk hierbij aan landen als Zweden en Noorwegen (Barker 2018; Franko, Van der Woude & Barker *in print*) – lijken waar het migratie betreft een duidelijk andere koers te varen. Migratie en migranten lijken nu meer dan ooit een ongekende angst en onzekerheid op te wekken die de ratio en rede uit debatten en dus ook beslissingen over deze thematiek lijkt te halen. Dit met alle politieke, maatschappelijke en humanitaire gevolgen van dien. Criminologen, juristen, sociologen, antropologen, geografen, politiek wetenschappers, bestuurskundigen, en nog vele anderen houden zich bezig met vraagstukken over mobiliteit en migratie. Het belang van een breed en actief discipline overstijgend debat dat niet alleen in de Engelse taal wordt gevoerd is van groot belang, niet alleen voor wetenschappelijke verrijking en verdieping, maar ook om bij te dragen aan nationale maatschappelijke discussies hieromtrent. Slechts middels zo een brede discussie en blik kan recht worden gedaan aan de immer groeiende complexiteit van de fenomenen migratie en grensmobiliteit waar Janssen, Van der Leun en van Hemert in 2017 al aan refereerden maar ook aan de wijze waarop de categorie individuen die als potentieel risicovol wordt aangemerkt steeds verder lijkt te worden opgerekt als gevolg waarvan het zijn van migrant op zichzelf reeds incriminerend, en reden voor een verdere uitbreiding van het immer groeiende net van sociale controle, lijkt te zijn.

Literatuurlijst

Aas, K. (2011) "'Crimmigrant' bodies and bona fide travelers: Surveillance, citizenship and global governance", *Theoretical criminology*, vol 15 (3), 331-346.

d’Albis, H. Boubtane, E. & Coulibaly, D. (2018) Macroeconomic evidence suggests that asylum seekers are not a “burden” for Western European countries. 2018. (via: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01821515/document>) Later gepubliceerd in *Science Advances*, Vol. 4, no. 6, eaaq0883. DOI: 10.1126/sciadv.aaq0883.

Althoff, M. (2017). Securitisering en seksualisering van migratie: Het debat over oud en nieuw in Keulen. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 7(3), 6-30. [1]. [https://doi.org/\(...\)21195072017007003002](https://doi.org/(...)21195072017007003002)

Althoff, M. (2018), Mediaberichten, framing en hypes: over de relatie van media en criminaliteit en de analyse hiervan. *PROCES* (97) 6, pp.341-352

Ashworth, A. & Zedner, L. (2015) *Preventive Justice*. Oxford: Oxford University Press

Bacchi, C. (2009). *Analysing policy*. Pearson Higher Education AU

Barker, V. (2018). *Nordic Nationalism and Penal Order: Walling the Welfare State*. Abingdon, UK: Routledge.

Boon, A., Dorp, M. van en Boer, S. de (2018) Oververtegenwoordiging van jongeren met een migratieachtergrond in de strafrechtketen. *Tijdschrift voor Criminologie* (60) 3, 268-288.

Bosworth, M. and Guild, M. (2008) Governing Through Migration Control: Security and Citizenship in Britain. *The British Journal of Criminology*, Vol. 48, No. 6, pp. 703-719, 2008; Oxford Legal Studies Research Paper No. 35/2011. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1289105> or <http://dx.doi.org/10.1093/bjc/azn059>

Bosworth, Parmar & Vaquez (2018) *Race, Criminal Justice, and Migration Control: Enforcing the Boundaries of Belonging*. Oxford: Oxford University Press

Bovenkerk, F.& Fokkema, T. (2015) Criminaliteit onder Marokkaanse jongemannen in Nederland: speelt regionale herkomst een rol? *Tijdschrift voor Criminologie*, Aflevering 57, 1, p. 59-83

Brouwer, J., Woude, M.A.H. van der & Leun, J.P. van der (2017) Op de grens van het vreemdelingtoezicht: discretionaire beslissingen binnen het Mobiel Toezicht Veiligheid. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 16(2/3): 73-89

Brouwer, J. (2018) Crimmigratie en het uitzetten van strafrechtelijk veroordeelde vreemdelingen. *Tijdschrift Justitiële verkenningen*, Aflevering 2, 86-98.

Brouwer J., Leun J.P. van der & Woude M.A.H. van der (2017), Framing migration and the process of crimmigration: a systematic analysis of the media representation of unauthorized immigrants in the Netherlands, *European Journal of Criminology* 14(1): 100-119.

Brouwer J., Woude M.A.H. van der & Leun J.P. van der (2018), Border policing, procedural justice and belonging: the legitimacy of (cr)immigration controls in border areas, *British Journal of Criminology* 58(3): 624-643.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2018) Integratiemonitor 2018, via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2018/47/jaarrapport-integratie-2018>

Dekkers, T.J.M. (2019) Mobility, Control and Technology in Border Areas: Discretion and Decision-making in the Information Age, Leiden Repository:

Dekkers T.J.M., Woude M.A.H. van der & Koulisch R. (2019), Objectivity and Accountability in Migration Control using Risk Assessment Tools, *European Journal of Criminology* 16(2): 237-254.

Engbersen, G. (2008) Criminologie in meervoud. Over theoretische vernieuwingen in de Nederlandse Criminologie, *Tijdschrift voor Criminologie*, 3. 264-272

Eysink Smeets, M. en Boot, A. (2017) Publieke zorgen rond de instroom van vluchtelingen. *Tijdschrift Tijdschrift voor Veiligheid*, Aflevering 2-3 2017

Franko, K., Van der Woude, M.A.H. & Barker, V. (*in press*) Beacons of tolerance dimmed? Migration, criminalization, and inhospitality in welfare states. In: S. Bendixsen & T. Wyller (eds.) *Contested Hospitalities in a time of Migration: Religious and Secular Counterspaces in the Nordic Region*. Routledge.

Glas, I & Jennissen, R. (2018) Etnische diversiteit en onveiligheidsgevoelens in de buurt. *Tijdschrift Justitiële verkenningen*, (6), 63-82

Huys, P. (2007) *Overheidsbeleid als politiek. Over de grondslagen van beleid*. Assen: Van Gorcum

Ibrahim, M. (2005). The Securitization of Migration: A Racial Discourse¹. *International migration*, 43(5), 163- 187.

Janssen, J. & Sanberg, R. (2017) Eer op de vlucht: Over eengerelateerd geweld in Nederlandse asielzoekerscentra. *Tijdschrift Tijdschrift voor Veiligheid*, Aflevering 2-3 2017

Jennissen, R. (2017) Trends in de overrepresentatie van jongens en jongemannen met een Marokkaanse achtergrond in de verdachtenstatistiek. *Tijdschrift Justitiële verkenningen*, Aflevering 1, p. 50-70.

Krasmann, Susanne. (2007). The Enemy on the Border: Critique of a Programme in Favour of a Preventive State. *Punishment & Society*. 9. 301-318. 10.1177/1462474507077496.

Leun J.P. van der (2010), *Crimmigration (Oratie)*. Apeldoorn/Antwerpen: Maklu.

Loader, I & Sparks, R. (2010) *Public Criminology?* New York: Routledge

Petintseva, O. (2017) Selectieve ‘culturalisering’ in de praktijk van de jeugdbescherming in België. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, Aflevering 3, 51-73

San, M. van (2018) Dochters van de jihad. Hoe familieleden betekenis geven aan het vertrek van Belgische en Nederlandse vrouwen die zich aansloten bij IS. *Tijdschrift voor Criminologie*, Aflevering 1, 59-75.

Simon, J. (2007) *Governing Through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear*, New York: Oxford University Press, 2007.

Snellen, I. Th. M. (1987), *Boeiend en geboeid*, Oratie Koninklijke Universiteit Brabant, Alphen aan den Rijn.

Soudijn, M. (2019) Van salafistisch gedachtegoed alleen kun je niet leven: de financiële zelfredzaamheid van 131 uitreizigers nader bekeken. *Tijdschrift voor Criminologie*, (61) 1, 34-58.

Stumpf, J. (2006). ‘The crimmigration crisis: Immigrants, crime, and sovereign power.’ *American University Law Review* 56 (2): 367–419.

Swaaningen, R. van (2009) De criminoloog, het publieke debat en het beleid. In: Bruggeman, W., De Wree, E., Goethals, J., Ponsaers, P., Van Calster, P., Van der Beken, T. & Vermeulen, G. (red.) *Van pionier naar onmisbaar: Over 30 jaar panopticon*. Antwerpen: Maklu, 592-603

Swaaningen R. van & Schuilenburg M. (2018) Theoretische vernieuwing in de criminologie, *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* (8) 1, p 3 -18, doi: 10.5553/TCC/221195072018008001001

Tielbaard, N., Meeteren, M. van & Commandeur, X. (2016) Slachtoffer van arbeidsuitbuiting? Een kwalitatieve studie naar ideaaltypische trajecten die leiden tot zelfidentificatie als slachtoffer van mensenhandel. *Tijdschrift voor Criminologie*, 58 (2), 36-5

Veerman, G.J. (2004), *De wet als zinsbegoochelingtoestel (oratie Universiteit Maastricht)*, Maastricht: Maastricht University Press

Velden S. van der (2017) De smokkel van Syrische migranten naar Nederland. *Tijdschrift voor Veiligheid*, (16) 2-3, 26-40.

Weber, L., & McCulloch, J. (2019). Penal power and border control: Which thesis? Sovereignty, governmentality, or the pre-emptive state? *Punishment & Society*, 21(4), 496–514. <https://doi.org/10.1177/1462474518797293>

Wijk, J. van & Bolhuis, M. (2017) Asielzoekers als (vermeende) daders. *Tijdschrift voor Veiligheid*, Aflevering 2-3, 11-25.

Wonders, N.A. (2016) Just-in-Time Justice: Globalization and the Changing Character of Law, Order, and Power, *Critical Criminology*, 24:201–216 DOI 10.1007/s10612-015-9305-4

Woude M.A.H. van der (2012), Tegen Dovenmansoren? Een verkennend onderzoek naar percepties over de onderlinge communicatie tussen strafrechtswetenschap en wetgever met het oog op de kwaliteit van strafwetgeving. In: Schouten H.R. (red.) *De spanningsrelatie tussen feiten, wetenschap en wetgeving: verslag van het symposium, gehouden op 20 september 2012 / Preadviezen*. Vereniging voor wetgeving en wetgevingsbeleid Nijmegen: Wolf Legal Publishers. 1-72.

Woude M.A.H. van der & Berlo P. van (2015), Crimmigration at the Internal Borders of Europe? Examining the Schengen Governance Package, *Utrecht Law Review* 11(1): 61-79.

Woude M.A.H. van der, Leun J.P. van der & Nijland J.A. (2014), Crimmigration in the Netherlands, *Law and Social Inquiry* 39(3): 560-579.

Woude M.A.H. van der & Leun J.P. van der (2017), Crimmigration checks in the internal border areas of the EU: Finding the discretion that matters, *European Journal of Criminology* 14(1): 27-45.

Zedner, L. (2007). Pre-crime and post-criminology? *Theoretical Criminology*, 11(2), 261–281. <https://doi.org/10.1177/1362480607075851>